

küldött jelentést, semmit sem tudtak a működéséről. Csak egy levelet írtak *Nagy Máriának*, a könyvtárosnak, néhány közvetlen tanácsot adtak, néhány olyan módszert, mellyel egy kis faluban is meg lehet szerezni a könyvet. S mi volt az eredmény? Az *Unnapi Könyvhét* megnyitóján hetvenen vettek részt, a *Móricz Zsigmond* életét ismertető előadáson 120-an és a földművelés-szövetkezet üzletében az *Unnapi Könyvhét* alatt 701 forint értékű könyvet vásároltak.

A Megyei Könyvtár tovább folytatja ezt a munkát, sorra látogatják az üzemi könyvtárakat, segítik a falusi népkönyvtárakat. Segítenek nemcsak könyvvel, a kért könyvek gyors eljuttatásával, hanem szakmai és politikai tanácsadással is.

Szombathely több mint kétezeréves város. A rómaiak idejében már jelentős kulturális élete és jelentős kézműipara volt. *Plinius*, a nagy római történetíró is megemlékezik Szombathelyről, az akkori *Sabariáról*. Ezidőtől kezdve egészen a mai

napokig, minden a városra és megyére vonatkozó írott emléket összegyűjt a Megyei Könyvtár. Ez a gyűjtés három irányú: összegyűjtenek minden írott emléket, ami a várossal foglalkozik; összegyűjtik a szombathelyi és Vas megyei származású írók munkáit, végül rendszerezik a szombathelyi nyomdákban megjelent kiadványokat. Szombathelynek ugyanis régi időkre nyúlik vissza nyomdakultúrája. Sok régi és ritka kiadvány látott itt napvilágot, a többi között 1794-ben elsőknek itt jelentek meg *Mikes Kelemen* rodstói levelei. A »*Sabariensis*« összeállításával biztosítja a Megyei Könyvtár tájlevegőt, megőrzi a város és a megye sajátos irodalmi emlékeit és ápolja a haladó hagyományokat.

Széleskörű a Vas-megyei könyvtár munkája. *Tapasztalataik, módszereik alkalmasak arra, hogy azok másutt is megvalósuljanak.*

DOMOTOR LASZLÓ

A Debreceni Egyetemi Könyvtár a szocialista fejlődés útján

A minisztertanács határozata a magyar könyvtárügy egységesítéséről és fejlesztéséről kifejezetten kimondja, hogy »Meg kell teremteni az állami könyvtárak egységes rendszerét, amely biztosítja a tudományos könyvtárak tapasztalatát és segítségét a városi, községi szakszervezeti és szövetkezeti könyvtárak számára... Az egyetemi könyvtárak az egyetemi szükségletek ellátása mellett nyilvános könyvtári tevékenységet is végezzenek, nyújtsanak rendszeres bibliográfiai és módszertani segítséget a tömegkönyvtárak részére.« Aligha szorul tehát bővebb magyarázatra, hogy a minisztertanácsi határozat nemcsak a tömegkönyvtárak, hanem a tudományos könyvtárak további munkája és fejlődése szempontjából is döntő fordulatot jelent. Az ugyan nem kétséges, hogy tudományos nagy könyvtáraink eddig is számos területen komoly igyekezettel törekedtek arra, hogy a szocialista könyvtárrá való fejlődés útján előbbre jussanak. Kidolgozták és a gyakorlatban több-kevesebb sikerrel és következetességgel alkalmazták a könyvállomány gyarapításának új irányvonalait, jelentős kezdeményezéseket tettek a szocialista tervszerűség, a korszerű munkaszervezet, a könyvtári munkanormák, a munkaverseny követelményeinek érvényre-

juttatásáért, a belső könyvtári munkákban megindították olvasószolgálatuk korszerű átalakítását és kifejlesztését, hogy megőrző műgyűjteményből a szocialista országépítés elevelen tömeghatású intézményeivé válhassanak. Igazi konkrét, korszerű célkitűzést, széles és termékeny távlatot azonban csak a határozat adott a tudományos könyvtárak működésének és fejlődésének is.

Eppen ezért bizonyára nem lesz érdektelen, ha most konkrét példán igyekszünk lemérni, hogy tudományos könyvtáraink jelenleg hol tartanak fejlődésükben. A maguk kezdeményezéseiből és erejükből eddig meddig jutottak el a szocialista fejlődés útján? Milyen sajátos feladatok felismerése, tisztázása és elvégzése vár rájuk? És milyen eszközeik, lehetőségeik mutatkoznak arra, hogy a tömegkönyvtári hálózatunknak a szükséges szakmai segítséget valóban meg is adhassák?

Konkrét példának a Debreceni Egyetemi Könyvtárt választottuk, egyrészt, mert vidéken működik, így a tömegkönyvtárak több rétegével (megyei, városi, népi, üzemi, szövetkezeti könyvtárak) áll közvetlen kapcsolatban, másrészt mert a Közoktatásügyi Minisztérium által az év első felében elvégzett szocialista ellenőrző felü-

vizsgálat megállapítása szerint a Debreceni Egyetemi Könyvtár azok közé a tudományos könyvtárak közé tartozik, amelyek a leginkább megközelítették a szocialista könyvtár típusát.

A Debreceni Egyetemi Könyvtár a multban teljesen az egyetem keretébe bezárkózva végezte a munkáját, de még az egyetemen belül is teljesen elszigetelt külön életet élt. Könyvtárlománya gyarapításában szinte számot sem vetett az egyetem tudományos és oktató munkájának, vagy a város és a táj dolgozóinak és termelésének szükségleteivel, a feldolgozó munkában többé-kevésbé jó színvonalat tartott ugyan, de munkáját rendkívül lassan, aprólékosan végezte s nem az olvasó, hanem gyakran a raktározás szempontjával szabták meg, hogy mikor, mit dolgozzon fel. Az olvasót láthatóan alkalmatlan tehernek érezte. A feldolgozott állomány a katalóguscéduláinak pl. csak töredékét bocsátotta az olvasó elé, a többit, és éppen a legértékesebb művek adatait a belső nagy katalógusban féltékenyen elzárta. Mindezt persze az is fokozta, hogy a Horthy-idők kultúrpolitikája is mostahagyvermekként kezelte a könyvtárat. Sem a munkaerőszükségletéről, sem a gyarapításhoz szükséges fedezetről nem gondoskodtak megfelelően. Így eszelelt meg, hogy az ország nagy költséggel megépített legmodernebb és egyik legnagyobb könyvtári palotájában tervszerűség nélkül, jóformán könyvtárosok és olvasók nélkül tengődött egy élettől elszigetelt, öncélúan gyarapított, technikai szempontból elég mutatós, de belső érték tekintetében erősen vegyes könyvgyűjtemény.

A könyvtár fejlődése tekintetében jelentős fordulat csak a felszabadulás után, 1949-ben következett be. Ekkor kezdte kialakítani új, korszerű munkaszervezetét, a szegedi egyetemi könyvtárral páros munkaversenybe állt, feltárta az olvasók számára teljes állományát, szóval ösztönösen s bár eleinte inkább csak a régebbi negatívumok eltüntetésével megindult a korszerű fejlődés útján. Azóta évről-évre egyre tudatosabban ismerte fel a szocialista könyvtár feladatait az egyetem keretén belül is, nyilvános közkönyvtári minőségben is s egyre inkább megtalálta azokat a megoldásokat, belső munkaszervezete kiépítésében, az olvasókkal való foglalkozásban, a debreceni és tiszántúli tömegkönyvtáraknak nyújtandó módszertani segítség tekintetében, állományterjesztés gyarapításában, amiket a szocialista könyvtárpolitikánk tudományos nagykönyvtárainktól megkívnánk. Természetesen ezeket az eredményeket a könyvtár nem a maga pusztá erejéből, hanem könyvtárpolitikánk vezető szerveinek erőteljes támogatásával és a

szovjet könyvtárügy eredményeinek komoly tanulmányozásával érte el.

A könyvtár fejlődésének szemléltetésére álljon néhány fontosabb adat:

1. az összes olvasók száma:

1949:	1950:	1951:	1952:
16 088	25 183	33 641	31 873

I—VI
hóban:

2. az összes használt kötetek száma:

1949:	1950:	1951:	1952:
15 156	35 797	52 627	49 748

I—VI.
hóban:

3. a könyvtárlomány:

1948:	1949:	1950:	1951:	1952:
433 520	437 881	448 384	459 628	468 729

VI. 30-ig

4. a könyvtár költségvetési kerete 1949-hez viszonyítva:

1949:	1950:	1951:	1952:
100%	205%	303%	535%

5. a könyvtárba járó folyóiratok száma:

1948:	1949:	1950:	1951:	1952:
55	102	136	316	1080

6. a dolgozók létszáma:

1948:	1949:	1950:	1951:	1952:
12	15	19	26	34

A fejlődés görbéje arra mutat, hogy a könyvtár fejlődése az utóbbi években rohamos volt. Az olvasók létszámát kedvezőtlen elhelyezése ellenére évről-évre csaknem megduplázta, dolgozói létszámát, költségvetési keretét ugrásszerűen növelte, könyvtárlományát és a használt épületrészeket jelentősen emelte.

A Debreceni Egyetemi Könyvtár fejlődése mai fokán már hármas feladatot lát el. Mindenekelőtt természetesen a két debreceni egyetem központi könyvtára. Ezenkívül azonban nyilvános tudományos közkönyvtár is. Végül Magyarországon készült minden kiadvány egy kötelező példányát gyűjtő könyvtár is.

Mint a debreceni tudomány- és orvos-tudományi egyetemek központi könyvtára rendszeresen figyelemmel kíséri a két egyetem oktatási és tudományos kutatási tervét. Külföldi és belföldi folyóiratok megrendelését, az olvasótermi kézikönyvtár és tankönyvtár fejlesztését ezekhez a szükségletekhez igazítja.

Nehézségekkel küzd azonban az egyetemi intézeti (tanszéki) könyvtárak könyvtárlományának fejlesztése s központi gondozásba vétele terén. Az egyetemi könyv-

tár eddig csak 5 intézet régi könyvanyagát tudta korszerűen feldolgozni s az intézeti évi új beszerzéseknél is mintegy csak a felének, 4000 műnek a feloldozását tudja csak központosítani. A tudományegyetemnek jelenleg 31 intézeti könyvtára van, amelyekben 103 000 kötet nagyértékű tudományos munka található. A könyvtár személyi és költségvetési kereteinek folyó évi jelentős bővülése és az 1953-ra előirányzott fejlesztés mértéke lehetővé teszi ennek a szűk keresztmetszetnek felszámolását, így a könyvtár a két egyetem munkáját komoly mértékben segítheti.

Mint a Tiszántúl legnagyobb tudományos könyvtára, a Debreceni Egyetemi Könyvtár nyilvános közkönyvtári feladatait is igyekszik tudatosítani, tisztázni és lehetőségeihez mérten el is látni. Patronája Hajdu-Bihar és Szabolcs-Szatmár megye városi könyvtárait, hathatósan közreműködik a debreceni megyei könyvtár létrehozásában, támogatja a debreceni üzemi könyvtárak munkáját, a legkisebb, legelmaradottabb helybeli ipari üzemeket 50—50 könyvet tartalmazó vándorládákkal látta el, szakmai továbbképző tanfolyamot szervez a megyei, városi, üzemi és az egyetemi intézeti könyvtárosok számára, ajánló bibliográfiákat állít össze állományuk gyarapításához, az Országos Széchényi Könyvtár módszertani kabinetjével egyetértésben országos érdekű bibliográfiákat állít össze pl. Adyról, a klerikális reakcióról a tömegkönyvtárak használatára, a könyvtárközi együttműködés és átkölcsönzés kiszélesítése céljából könyvállománya legjobb, leghasználatosabb részéről olvasói katalógust állít össze a most megryúló megyei könyvtárba való elhelyezés végett, a közeljövőben hasonló, de kisebb olvasói katalógusokat készít a többi patronált városi könyvtárak számára, hogy Debrecenben és a Tiszántúl széles dolgozó tömegei előtt feltárhassa könyvállománya értékeit. A könyvtár új beszerzéseiről katalóguscédulákon figyelő szöveget szervezett a város fontosabb tudományos intézetei és üzemei számára, így a könyvtárjuttatásokról azokat rendszeresen tájékoztathatja. A debreceni és tiszántúli elméleti és gyakorlati könyvtártudományi kérdések kidolgozására a könyvtár dolgozóiból 12 tagú tudományos munkaközösséget szervezett, akik második éve egyre elmélyültebben tanulmányozzák a szűkebb tiszántúli terület történelmi és a szocialista könyvtárpolitika időszerű tudományos kérdéseit. Az új gyarapodásról szakok szerint időről-időre sokszorosítással nyilvánosságra hozott könyvjegyzékek viszont a könyvtári olvasók és kölcsönzők tájékozódását könnyítik meg.

Végül, de nem utolsó sorban, meg kell említenünk a Debreceni Egyetemi Könyv-

tárnak, mint kötelező-dány-gyűjtőhelynek a feladatait is. A 213/1951. (XII. 18.) M. T. sz. rendelet a Debreceni Egyetemi Könyvtárt az összes Magyarországon megjelent kiadványok egy példányának gyűjtő és megőrzőhelyéül jelölte ki. Ezzel a Debreceni Egyetemi Könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár mellett második nemzeti könyvtárrá lett. A volt fődésúri, szerzetesi és más könyvgyűjteményekből az állam tulajdonába jutott hatalmas könyvállomány most soha vissza nem térő alkalmat nyújt arra is, hogy második nemzeti könyvtárunk könyvállományát a multra vonatkozóan is a lehetőségig teljessé tehesük. Erre egyrészt nemzeti könyvkincsünk muzeális megőrzése céljából, másrészt azonban időszerű gyakorlati igényből kifolyóan a korszerű könyvtárközi kölcsönzés bázisának megteremtése céljából is szükség van. Üzemeink, állami gazdaságaink, termelőszövetkezeteink, oktató és tudományos kutató intézeteink, tömegszervezeteink ugyanis egyre gyakrabban fordulnak a könyvtárakhoz. Az Országos Széchényi Könyvtár egyéb feladatai, főként pedig a fővárosban folyó egyre szélesedő tudományos kutatás könyvigényeivel miatt egyre kevésbé tudja más könyvtáraknak, főként vidékre átkölcsönözni a keresett műveket. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a könyvtárközi kölcsönzés céljára külön könyvbázis létesüljön. Erre legalkalmasabbnak látszik az a második hatalmas nemzeti könyvkincs, ami jelenleg a Debreceni Egyetemi Könyvtárban összegyűlőben van.

E feladatok jelentkezésével és végzésével kapcsolatban felmerült az az aggodalom, hogy vajjon a könyvtár nyilvános és nemzeti könyvtári működése nem megy-e az eredeti egyetemi funkciók rovására vagy megfordítva? Az egyetem keretében való szervezeti beépítettsége nem lesz-e hátrányos nyilvános közkönyvtári, illetőleg nemzeti könyvtári feladataira nézve? S egyáltalán lehet-e és szabad-e ilyen szerteágazó feladatokat egy intézményben összekapcsolni. Erre a kérdésre maga a gyakorlat már megfelelt. Kiderült, hogy egy tudományos nagykönyvtár annál jobban elláthatja a feladatait, minél nagyobb, többre épít a könyvállománya, viszont minél nagyobb a könyvállománya, annál többféle feladat ellátására vállalkozhat a sikerreményével. A most összegyűlő nemzeti könyvkincs az egyetemi oktató és kutató munkához gyűjtött magyar és külföldi tudományos művek pedig komoly mértékben hasznosíthatók a természetben, a nyilvános közkönyvtári módszerek és tapasztalatok az egyetemi oktató munkában is termékeny megoldásokhoz vezetnek. A tudományos nagykönyvtár tehát sokrétű üzem,

amely annál jobban elláthatja az egyes részfeladatait, minél inkább összegyűjti, kidolgozza s egymással szervesen összekapcsolja a működése területén adódó összes könyvtári feladatokat.

Mind ez azonban csak akkor vezethet sikerre, ha a könyvtár célkitűzéseiben, munkaszervezetében, munkamódszereiben tudatosan szem előtt tartja a szocialista könyvtár követelményeit. A Debreceni Egyetemi Könyvtár a szocialista tervszerűség, a korszerű nagyüzemi munkaszervezet, a könyvtári munkanormák bevezetése, a könyvtári munkaversenyek és újítások hasznosítása terén az említett ellenőrző vizsgálat megállapítása szerint is, országosan is úttörő munkát végzett és végez. Az utóbbi négy esztendő folyamán korszerűen kiépítette munkaszervezetét, komoly színvonalra fejlesztette a könyvtári munka megtervezését, ismételt ellenőrző felülvizsgálással eddig 76 könyvtári mun-

kára dolgozott ki munkanormát, 4 könyvtárközi munkaversenyben vett részt sikerrel, a bevezetett újításainak a száma meghaladja a huszát stb. A szocialista tervszerűség következetes érvényesítése természetesen a munka termelékenységének számottevő emelkedésével járt s az eddig elért sok jó és számos rossz tapasztalata komoly tényezője további működésének és fejlődésének. Természetesen ma még ezen a területen is számos nehézséggel, hiányossággal, sőt hibával küzd. Így következőlegesen kell törekednie a dolgozók politikai és szakmai színvonalának az emelésére, az ellenőrzés szervezetesebbé tételére, a feldolgozó munka ütemének meggyorsítására, az olvasókkal való foglalkozás és a könyvtárpropaganda elmélyítésére, hogy a szocialista könyvtárral szemben támasztott sokrétű igénynek valóban meg is felelhessen.

KOVACS MATE

A statisztika alkalmazása a könyvtármunkában

MIÉRT VAN SZÜKSÉG KÖNYVTÁRI STATISZTIKÁRA?

A könyvtárosok tekintélyes része szükséges vagy szükségesnek rossznak tekinti a könyvtári statisztikát. Gyakran mondanak ilyenféleket: »Nagyon szívesen elvégezem a könyvtári munkát, mert látom, hogy az olvasás segíti az emberek fejlődését, de jelentéseket, különösen pedig statisztikát ne kérjetelek!«

Az ilyen könyvtárosnak az instruktor többnyire megmossa a fejét, megmagyarázza, hogy »ez mennyire helytelen álláspont«, csak éppen azt nem mondja el, miért van szükség könyvtári statisztikára.

Számszerű adatok nélkül a könyvtáros, a járási népművelési előadó vagy a körzeti könyvtáros nem mondhatja biztossággal, hogy a könyvtár jól működik-e, vagy sem; emelkedik-e a kölcsönzések száma vagy csökken, ha igen, milyen mértékben; elegendő-e a könyvtárlomány az olvasók kielégítésére, stb.

Hogy jól dolgozik-e a könyvtár vagy rosszul, azt helytelen lenne abból megállapítani, hogy pl. a körzeti könyvtáros látogatásának ideje alatt hányan keresték fel. Csak a pontosan vezetett könyvstatisztika mutatja meg minden torzítástól mentesen az olvasottságot, ezért a legjobb biztosíték arra, hogy ne pillanatnyi benyomások alapján ítéljük meg a könyvtár munkáját. Idővel, ha megfelelő visszamenőleges adatok állnak majd rendelkezésre, még olyan összefüggéseket is ki lehet majd

elemezni, hogy »jóllehet a könyvtárakat sokan látogatják, de az előző év megfelelő hónapjához képest csökkent a látogatottság«.

A statisztikát lebecsülőknek a könyvkölcsönzések számának alakulását illetően is »csalhatatlan eszközök vannak«. Azt mondják: »Nyáron, dolgozidőben kevesebben olvasnak.« Éz igaz, viszont megelőző könyvpropagandával lehet csökkenteni a visszaesést. Az ilyen munkának az eredményét viszont legjobban megítél csak a statisztika adataival mérhetjük le. Különösen érdekes olyan kérdéseket megnézni, hogyan emelkedett a könyvtár forgalma a vilány bevezetése folytán.

Azt sem a polcok üres vagy tele volta dönti el, hogy elegendő-e a könyvtár állománya az olvasók kielégítésére. Elképzelhető, hogy a polcok azért üresek, mert a könyvtáros nem sűrgeti azokat, akik »ráülnek« a könyvekre, így nem az a kérdés megoldása, hogy még több könyvet küldenek le neki. A kölcsönzések száma azonban ezen a téren is biztos színvonalra mutat.

A néhány találmányra kiragadott példa is mutatja, hogy statisztika nélkül milyen kevéssé tudja reálisan értékelni munkájának jó vagy rossz voltát a könyvtáros vagy a könyvtárügyet a maga területén irányító megyei vagy járási szerv. A pontos számszerű adatokat nem pótolja a legélesebb személyi kapcsolat sem. (Termé-